

УДК 37.01

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-100-1-6-13>

ПІДТРИМКА ОБДАРОВАНИХ ШКОЛЯРІВ В УКРАЇНІ ТА ЗАКОРДОНОМ: ПРОБЛЕМИ ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ

В. М. Алфімов

ORCID 0000-0002-3817-452X

Стаття присвячена дослідженню проблем компаративістики у галузі педагогічної підтримки обдарованих школярів. Розкриті завдання, функції та фактори педагогічної підтримки обдарованих школярів в Україні та закордоном в контексті компаративістики. Підкреслено, що порівняльна педагогіка покликана об'єктивно вивчати міжнародний досвід становлення теорії і практики освіти. Це стосується її педагогіки обдарованості, основними завданнями якої є пояснення, передбачення і перевірка. Із цих завдань випливають такі її функції як пояснювальна, прогностична, критична та функція перенесення. Відмічається, що рекомендації компаративіста можуть впливати на політику в галузі досліджень і практики шкільної обдарованості у вітчизняній педагогіці, що не можна допускати неточностей у цих порадах. Рекомендації мають бути чіткими, зрозумілими виконавцям і адресовані керівникам освіти, шкільним управлінням, педагогам, батькам та самим учням. Втім, розробляючи рекомендації, слід пам'ятати, що традиції, які склалися у тій чи іншій країні, не завжди можна переносити на національну систему освіти через різні рівні економічного розвитку країн, цінності народу тощо. Таксономія результатів, які мають бути враховані при аналізі педагогічної підтримки обдарованих учнів, має бути такою: освітня політика; організація підтримки (національний, регіональний, муніципальний, шкільний рівні); фінансування заходів; навчальні плани й навчальні програми, посібники (слід пам'ятати, що їх зміст в різних країнах орієнтується на різні філософські системи – прагматизм, раціоналізм, гуманізм тощо, різні педагогічні концепції); орієнтація змісту освіти. Також слід врахувати досвід підготовки педагогічних кадрів до роботи із обдарованими школярами, сімейне виховання, допомогу різноманітних благодійних фондів, позакласну роботу.

Ключові слова: педагогічна компаративістика; педагогічна підтримка обдарованих школярів; завдання і функції порівняльних досліджень з проблеми педагогічної підтримки обдарованих школярів; фактори, що підлягають аналізу у контексті педагогічної

підтримки обдарованих школярів; таксономія результатів порівняння теорії і практики педагогічної підтримки обдарованих школярів.

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В останні тридцять років в українській педагогічній науці з'явилося чимало праць, що досліджують досвід педагогічної підтримки обдарованих школярів як в Україні, так і закордоном. Порівняння практик, що склалися, дозволило впровадити в діяльність загальноосвітніх шкіл України різноманітні програми і технології розвитку обдарованості, розробити методичне забезпечення для її діагностики, активізувати формування суспільно-громадської думки щодо необхідності державної підтримки юних обдарувань. Постійні успіхи українських школярів на міжнародних конкурсах, олімпіадах і турнірах підтверджують ефективність цього методичного забезпечення розвитку обдарованості, що були впроваджені в українську педагогіку обдарованості, в тому числі з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду (наприклад, гімназії № 5 м. Лешно (Польща), Женьмінського університету (КНР), Баварського центру обдарованості (Німеччина), Кеслтонського державного коледжу (США) тощо). Все це сприяло виконанню завдань Державної програми роботи з обдарованою молоддю на 2001–2005 роки, Державної цільової програми роботи з обдарованою молоддю на 2007 – 2010 роки, Наказу Президента України «Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді» (2010 р.) тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. До порівняння педагогічної підтримки обдарованих школярів в Україні та в зарубіжних країнах зверталось чимало вітчизняних науковців. Так, І. Бабенко та П. Тадеєв досліджували проблему педагогічної підтримки обдарованих школярів у США, О. Бочарова – у Польщі, О. Горбильова – Індії, О. Золотарьова – Ізраїлю, А. Скирда - Австралії, Л. Кокоріна – Іспанії, Д. Перепада – Китаї тощо. Ці та інші дослідники, зіставляючи системи педагогічної підтримки обдарованих школярів у цих країнах та Україні та спираючись на вимоги, що ставить педагогічна компаративістика, показали нормативно-правове забезпечення навчання і виховання юних обдарувань, розкрили зміст, форми і методи підтримки, здійснили аналіз теоретичних поглядів закордонних науковців щодо сутності феномену педагогічної підтримки тощо.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Не дивлячись на значну кількість наукових досліджень щодо порівняння наукового і практичного доробку педагогічної підтримки одарованих школярів в Україні та закордоном, їх автори приділяють основну увагу тим або іншим аспектам проблеми, не завжди розкриваючи її всебічно, як того вимагає методологія педагогічної компаративістики. В той же час, саме ці дослідження дозволяють сформулювати основні методологічні положення щодо порівняльного аналізу педагогічної підтримки обдарованих школярів в Україні та закордоном.

Мета статті полягає у розгляді основних методологічних положень педагогічної підтримки обдарованих школярів в контексті педагогічної компаративістики.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Як відомо, порівняльна педагогіка покликана об'єктивно вивчати міжнародний досвід становлення теорії і практики освіти. Це стосується й педагогіки обдарованості, основними завданнями якої є пояснення, передбачення і перевірка. Із цих завдань випливають такі її функції як пояснювальна, прогностична, критична та функція перенесення, що орієнтує дослідників на аналіз функціонування системи педагогічної підтримки обдарованих школярів, що склалися в діяльності загальноосвітнього закладу (оскільки йдеться про школярів) як в цілому, так і окремих його елементів: навчальний процес, виховна робота, кадрове забезпечення, система управління, матеріальна база тощо. Чим більш всебічним буде такий аналіз, тим повнішими будуть рекомендації національній системі освіти.

Оскільки неможливо передбачити всі умови, у яких мають впроваджуватися рекомендації, педагог-компаративіст має ретельно обрати ту або іншу модель прогнозу. Ця модель має вказати на можливі результати, які досягне національна система освіти із урахуванням унікальних національних традицій і цінностей навчання й виховання обдарованих школярів. Рекомендації компаративіста можуть впливати на політику в галузі досліджень і практики шкільної обдарованості, а отже не можна допускати неточностей у цих порадах. Рекомендації мають бути чіткими, зрозумілими виконавцям і адресовані керівникам освіти, шкільним управлінцям, педагогам, батькам та самим учням. Щодо практичного впровадження рекомендацій, то їх ефективність буде залежати від рівня компетенції виконавців.

Втім, розробляючи рекомендації, слід пам'ятати, що традиції, які склалися у тій чи іншій країні, не завжди можна переносити на національну

систему освіти. Вивчаючи педагогічні ідеї, теорії, практику педагогічної підтримки обдарованих дітей, дослідники, як правило, стикаються з явищами, що мають позитивний потенціал. Але цей потенціал може не реалізуватися у вітчизняній педагогіці через економічний розвиток країни, цінності народу тощо. Інакше кажучи, функція перенесення має обмежений характер.

Повнота зіставлення досвіду педагогічної підтримки обдарованих школярів вимагає врахування якомога більшої кількості факторів, які впливають на її здійснення. Слід ретельно проаналізувати економічну, політичну, соціокультурну ситуацію у відповідній країні, залучаючи результати антропології, соціології, політичної економії, соціальної психології та інших суспільних наук. При цьому база дослідження має бути вельми репрезентативною.

Дослідження педагогічної підтримки обдарованих дітей у зарубіжжі має охоплювати: знайомство з нормативно-законодавчою базою суспільства (закони, законодавчі акти); вивчення найбільш впливових філософських, психологічних і соціологічних концепцій; аналіз освітніх закладів з погляду реалізації мети і завдань, що сформульовані в офіційних документах, тобто освітню практику; цінності суспільства. Не можна при цьому не враховувати географічних умов, та середовища, що впливають на освіту, а отже й на розвиток обдарованості школярів.

Іншими словами, таксономія результатів, які мають бути враховані при аналізі педагогічної підтримки обдарованих учнів, має бути такою: освітня політика; організація підтримки (національний, регіональний, муніципальний рівні); фінансування заходів; навчальні плани й навчальні програми, посібники (слід пам'ятати, що вони в різних країнах орієнтуються на різні філософські системи – прагматизм, раціоналізм, гуманізм тощо, різні педагогічні концепції (наприклад, політехнізм, як це було за радянські часи); орієнтація змісту освіти на провідний фактор розвитку: особистісний розвиток дитини, суспільні потреби. Також слід врахувати досвід підготовки педагогічних кадрів до роботи із обдарованими школярами, сімейне виховання, допомогу різноманітних благодійних фондів, позакласну роботу.

Ще раз підкреслимо, що, перш за все, важливо встановлювати соціальний контекст освіти обдарованих дітей. Як суспільство детерміновано відповідними законами, так і організація педагогічної підтримки юних талантів соціально обумовлена. Необхідно зважити на те, що нормативні акти можуть бути прийняті на рівні держави або регіону. Останнє завжди враховує культурні та інші традиції, рівень розвитку економіки тощо.

Разом з тим, слід мати на увазі, що зв'язки між освітою і суспільством носять нелінійний характер. У них завжди є елемент випадковості. Може так статися, що соціальна й педагогічна практика випереджатиме появу тих чи інших нормативно-правових, законодавчих актів щодо підтримки юних талантів. Однак, освіта є значимим, але не всемогутнім фактором соціальних перетворень. Не слід переоцінювати значення освіти в соціальній перебудові, розглядати її як основний інструмент успішного розв'язання економічних, соціальних і культурних проблем. Таким чином, не слід детермінізм абсолютизувати. Слабкість деяких порівняльно-педагогічних досліджень полягає в некритичному сприйнятті тих чи інших зарубіжних соціологічних та педагогічних моделей педагогічної підтримки обдарованих дітей.

В той же час слід підкреслити, що на сьогодні порівняльні дослідження педагогічної підтримки обдарованих дітей носять, як правило, «прикладний» характер. Дослідники надають уряду, керівникам навчальних закладів, педагогам поради, як краще втілити у практику зарубіжний досвід. Ці поради зафіксовані у дисертаціях, наукових статтях, виступах учених на конференціях. Втім, аналіз продукту діяльності науковців свідчить про наявність тенденції щодо зниження аналітико-оціночних методів на користь описовості, як і те, що недостатньо активно проводиться пошук, осмислення нових методів дослідження проблем компаративістики підтримки обдарованих дітей, як, наприклад, інформаційних технологій.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Порівняння вітчизняного і закордонного досвіду педагогічної підтримки обдарованих школярів вимагає врахування якомога більших факторів, що сприяють ефективному творчому розвитку юних обдарувань. Педагог-компаративіст – це просто спостерігач зарубіжного досвіду, його фіксатор і осмислювач, але й він має бути активним учасником формування державної (регіональної) політики підтримки обдарованих дітей, не обмежуватися власним дослідженням, а брати участь у вдосконаленні форм і методів навчання і виховання юних талантів безпосередньо у навчальному закладі. І тоді у нього сформується критичний підхід до запозичень того чи іншого досвіду, буде розвиватися власний погляд на вітчизняну систему педагогічної підтримки юних талантів.

Література

1. Вульфсон Б. Л. Сравнительная педагогика: история и современные проблемы. Москва : УРАО, 2003. 232 с.
2. Джуринский А. Н. Сравнительная педагогика: учеб. пособ. для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений. Москва : АСADEMIA, 1998. 171 с.

3. Іванюк І. Міжнародні порівняльні дослідження як інструмент моніторингу якості освітніх систем. *Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи* / за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ : К.І.С., 2004. С. 48-59.
4. Локшина О. І. Міжнародні порівняльні дослідження якості знань учнів як інструмент моніторингу якості освітніх систем. *Проблеми якості освіти: теоретичні і практичні аспекти*: матеріали методолог. семінару АПН України, (Київ, 15 листоп. 2006 р.). Київ : СПД Богданова А. М., 2007. С. 47-56 с.
5. Малькова З. А. Методологические проблемы сравнительной педагогики: сб. научн. тр. АПН СССР, НИИ теории и истории педагогики. Москва : АПН СССР, 1991. 92 с.
6. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. / упоряд.: І. М. Богданова, Н. І. Дідусь, З. Н. Курлянд [та ін.]. Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2000. 164 с.
7. Сбруева А. А. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. [2-ге вид., стер.]. Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. 320 с.

References

1. Wolfson, B. (2003). *Sravnitel'naya pedagogika: istoriya i sovremennye problem* [*Comparative pedagogy: history and modern problems*], 232. Moscow: URAO (rus).
2. Dzhurinsky, A. (1998). *Sravnitel'naya pedagogika: ucheb. posob. dlya stud. sred. i vyssh. ped. ucheb. zavedeniy* [*Comparative pedagogy: textbook for students of secondary and higher pedagogical establishments*], 171. Moscow: ACADEMIA (rus).
3. Ivaniuk, I. (2004). Mizhnarodni porivnialni doslidzhennia yak instrument monitorynhu yakosti osvitynih system [International comparative research as a tool for monitoring the quality of educational systems]. *Monitorynh yakosti osvity: svitovi dosiahnennia ta ukrainski perspektyvy*, 48-59. Kyiv: K.I.C. (ukr).
4. Lokshyna, O. (2007). Mizhnarodni porivnialni doslidzhennia yakosti znan uchniv yak instrument monitorynhu yakosti osvitynih system [International comparative studies of students' knowledge quality as a tool for monitoring the quality of educational systems]. *Problemy yakosti osvity: teoretychni i praktychni aspekty: materialy metodoloh. seminaru APN Ukrainy*, 47-56. Kyiv: SPD Bogdanova A. M. (ukr).
5. Malkova Z. (1991). *Metodologicheskie problemy sravnitel'noy pedagogiki*: sb. nauchn. tr. APN SSSR, NII teorii i istorii pedagogiki [*Methodological problems of comparative pedagogy: Collection of Scientific Works*], 92. Moscow: Academy of Pedagogical Sciences of the USSR (rus).
6. Bogdanova, I., Didus, N., & Kurliand, Z. (2000). *Porivnialna pedahohika: navch. posib.* [*Comparative pedagogy: textbook*]. Odesa: Ushinsky PDP, 164 p (ukr).
7. Sbrueva, A. (2004) *Porivnialna pedahohika: navch. posib.* [*Comparative pedagogy: textbook*] (2nd ed., 320). Sumy: VTD "University Book" (ukr).

**ПОДДЕРЖКА ОДАРЕННЫХ ШКОЛЬНИКОВ В УКРАИНЕ И
ЗА РУБЕЖОМ: ПРОБЛЕМЫ СРАВНИТЕЛЬНОГО АНАЛИЗА****В. Н. Алфимов**

Статья посвящена проблемам компаративистики в области педагогической поддержки одаренных школьников. Выявлены задачи, функции и факторы педагогической поддержки одаренных школьников Украины и за рубежом в контексте компаративистики. Подчеркивается, что сравнительная педагогика призвана объективно изучить международный опыт формирования теории и практики образования. Это относится и к педагогике формируемости, основными задачами которой являются объяснение, предвидение и проверка. Из этих задач вытекают такие ее функции, как пояснительная, прогностическая, критическая и функция передачи. Отмечается, что рекомендации компаративиста могут повлиять на политику в области исследований и практики школьной одаренности в отечественной педагогике, поэтому не должно быть допущено неточностей в этих советах. Рекомендации должны быть четкими, понятными исполнителям и адресованы руководителям образования, руководителям школ, учителям, родителям или даже самим учащимся. Однако при разработке рекомендаций следует помнить, что традиции, которые сложились в конкретной стране, не всегда могут быть переданы национальной системе образования в связи с уровнем экономического развития стран, ценностями народа и т.д. Таксономия результатов, которая должна учитываться при анализе педагогической поддержки одаренных студентов, должна быть следующей: образовательная политика; организация поддержки (национальный, региональный, муниципальный уровень); финансирование мероприятий; учебные программы и учебные программы, руководство (следует помнить, что они в разных странах ориентированы на различные философские системы – прагматизм, рационализм, гуманизм и т.д., различные педагогические концепции, например, политеизм, как это было в советское время); ориентация образовательного контента на ведущий фактор развития: личностного развития ребенка, социальные потребности. Также нужно принимать во внимание опыт подготовки педагогических кадров к работе с одаренными школьниками, семейного воспитания, помощь различных благотворительных фондов, внеклассную работу.

Ключевые слова: педагогическая компаративистика; педагогическая поддержка одаренных школьников; задачи и функции сравнительных исследований по проблемам педагогической поддержки одаренных школьников; факторы, которые должны анализироваться в контексте педагогической поддержки одаренных школьников; таксономия результатов сравнения теории и практики педагогической поддержки одаренных школьников.

SUPPORTING GIFTED SCHOOLCHILDREN IN UKRAINE AND ABROAD: PROBLEMS OF COMPARATIVE ANALYSIS**V. M. Alfimov**

The article is devoted to the problems of comparative studies in the field of pedagogical support for gifted schoolchildren. It is identified the tasks, functions and factors of pedagogical support for gifted schoolchildren in Ukraine and abroad in the context of comparative studies. It is emphasized that comparative pedagogy is encouraged to objectively study the international experience of the formation the educational theory and practice. It also includes the pedagogy of giftedness, which main tasks are explanation, prediction and verification. Its functions such as explanatory, predictive, critical, transference follow from these tasks. It is noted that the comparativist' recommendations can affect the policy in the field of research and school giftedness practice in national pedagogy, so there should be no inaccuracies in these advice. Recommendations should be clear, understandable to implementers and addressed to education management, school heads, teachers, parents or even the students themselves. However, when developing recommendations, one should remember that the traditions which have developed in a particular country can't always be transferred to the national education system due to the level of economic development, national values, etc. The taxonomy of results, which should be taken into consideration when analyzing pedagogical supporting gifted students should be as follows: educational policy; organization of support (national, regional, municipal level); financing of events; education plans and programs, guidelines (one should remember that different countries are focused on different philosophical systems - pragmatism, rationalism, humanism, etc.; different pedagogical concepts, for example, polytheism as it used to be in Soviet times); orientation of educational content to the leading factor of development: personal development of the child, social needs. It also needs to consider the experience of teacher training for work with gifted schoolchildren, family education, help from various charitable foundations, and extracurricular activities.

Key words: *Pedagogical comparative studies, pedagogical support for gifted schoolchildren, tasks and functions of comparative research on the problems of pedagogical supporting gifted schoolchildren, factors which should be analyzed in the context of pedagogical supporting gifted schoolchildren, taxonomy of the results in comparing of theory and practice of the pedagogical supporting gifted schoolchildren.*

Алфімов Валентин Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна). E-mail: alfimov_val@meta.ua

Алфімов Валентин Николаевич – доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры педагогики Восточноукраинского национального университета имени Владимира Даля (г. Северодонецк, Украина) E-mail: alfimov_val@meta.ua

Alfimov Valentyn Mykolaiovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Pedagogics, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: alfimov_val@meta.ua